

6. Pedagogika vyshchoi shkoly: Navch. Posib. [Pedagogy of Higher Education: Course book] / Z.N. Kurliand, R.I. Khmeliuk, A.V. Semenova and others. Edited by Z.N. Kurliand. – second impression. – Kyiv: Znannia, 2005. – 399 p. (in Ukrainian)
7. Problemy humanizatsii osvity v konteksti transformatsii vyshchoi shkoly Ukrainy: Monografiia [Humanization of Education in context of HE reform in Ukraine: Monograph]. / Edited by T.I. Vlasova, T.I. Talko. – Dnipropetrovsk: ART-PRESS, 2008. – 232 p. (in Ukrainian)
8. **Serebrianskii S.** Stratehichni aspekty pozvytku osvity v umovakh integratsii Ukrainy v ievropeiskii osvittii prostir [Strategic aspects of developing national education in context of integration of Ukraine into European educational space]. // Vyshcha shkola [Higher School]. – 2013. No 4. – pp. 7 – 15. (in Ukrainian)
9. **Sukhomlinskii V. A.** O Vospitanii [About Education]. – Moscow, 1988. – 270 p. (in Russian)
10. **Udod O., Iurii M.** Metodologiiia istorii ta humanizatsii znannia [Methodology of history and Humanization of knowledge]. Vyshcha shkola [Higher School]. – 2013. No 3. – pp. 54 – 69. (in Ukrainian)
11. **Ushinskii K. D.** Vybrani pedahohichni tvory: u 2 tomakh [Selected pedagogic works: In two volumes]. – V. 1 – Kyiv: Radianska Shkola, 1983 – 488 p. (in Ukrainian)

УДК 347.77:37.091.321

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК ОСНОВНЕ ЗНАРЯДДЯ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ПРАЦІ

*Н. Г. Омелян-Скирта,
магістр держ. управ.*

Ключові слова: інтелектуальна власність, цивільне право, розумова діяльність, творча діяльність, об'єкти права, немайнове право, майнове право, тріада, зовнішня форма, внутрішня форма, виключне право, службові твори.

Постановка проблеми. Використання результатів творчої діяльності в останні десятиліття набуває масового характеру. Новітні технічні засоби дозволяють безперешкодно використовувати об'єкти інтелектуальної власності, що спричинює збільшення випадків порушення прав власників. Низький рівень додержання норм законодавства в цій сфері викликає низку суперечностей, тому питання культури взаємин у галузі інтелектуальної власності на сьогодні досить **актуальне**.

Мета статті – довести, що знання нормативно-правової бази дають можливість уміло використовувати результати творчої інтелектуальної діяльності як інструмент у викладацькій сфері.

Мета роботи зумовлює виконання таких **завдань**: проаналізувати міжнародну та національну систему джерел правового регулювання відносин, пов'язаних з охороною та використанням об'єктів інтелектуальної власності; охарактеризувати твір як об'єкт авторського права; розкрити поняття «службовий твір».

Виклад основного матеріалу. Викладацька діяльність безпосередньо пов'язана з окремою підгалуззю цивільного права – правом інтелектуальної власності. Поняття «право інтелектуальної власності» прийнято розглядати у двох значеннях, а саме : як цивільно-правовий інститут та як сукупність суб'єктивних прав творця на результати його інтелектуальної творчої діяльності [3, с. 12].

Інтелектуальну діяльність часто сприймають тільки як розумову, а не творчу. Оскільки творча діяльність породжує щось нове, оригінальне, то й правові режими інтелектуальної та творчої діяльності не збігаються. Таким чином, право інтелектуальної власності є правом на результати інтелектуальної творчої діяльності, які відповідають вимогам чинного законодавства.

Історія терміна «інтелектуальна власність» довга та захоплива. Хоча окремі риси сучасного права інтелектуальної власності почали формуватися ще в Стародавній Греції та Римі (зокрема, авторське право), термін «інтелектуальна власність» уперше вживає в 1845 році суддя Округного суду штату Массачусетс Чарльз Вудбарі. У 1846 році, завдячуючи Альфреду

Ніону, який використав його у своєму трактаті, термін «інтелектуальна власність» починає свою ходу Європою. Справжня історія терміна розпочалася тільки в 1967 році, коли було створено Всесвітню Організацію Інтелектуальної Власності (ВОІВ). Із цього моменту під інтелектуальною власністю в широкому розумінні розглядають закріплені законом права на результати творчої інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, художній галузях. Традиційно інтелектуальну власність поділяють на авторське право та право промислової власності, бо для людини властива творча діяльність у двох напрямках – художньому та технічному.

Оскільки об'єкти (результати) інтелектуальної власності нематеріальні та є виявленням розуму, ними одночасно можуть користуватися кілька осіб. Стаття 190 Цивільного кодексу України зазначає, що об'єктом права власності на сьогодні є не тільки індивідуально визначена річ чи майно, а й сукупність речей та обов'язків. Як право власності, так і право інтелектуальної власності непорушне, тому ніхто не може бути позбавленим чи обмеженим у його здійсненні [1].

Необхідно зазначити, що право власності та право інтелектуальної власності розмежовуються в загальному цивілістичному розумінні через особливості об'єктів та через зміст правовідносин, що виникають у зв'язку з володінням, користуванням та розпорядженням об'єктами права інтелектуальної власності та предметами, що є копією таких об'єктів [7, с. 26].

З огляду на сферу інтелектуальної власності можна констатувати, що людина разом із правом власності створює ще й немайнові права. Тому право інтелектуальної власності - це майнова частина та немайнова. Немайновою частиною є духовне, моральне право (право авторства), яке залишається назавжди невідчужуваною частиною. Майнову розглядають як три права: право розпоряджатися, право користуватися, право володіти. Ці три права становлять так звану тріаду, у них зосереджені можливості, які передбачає право власності для власника. Порушення немайнової частини права визначається як плагіат, а майнової - як контрафакт та піратство [9, с. 253].

Систему джерел правового регулювання відносин, пов'язаних з охороною та використанням об'єктів інтелектуальної власності в галузі авторського права, становлять національні та міжнародні джерела. Авторське право – це цілісна система, що переконливо підтверджує законодавство України, а саме: Конституція України (ст. 54), Цивільний кодекс України (глава 36, статті 433 – 448), Кримінальний кодекс України (ст. 179), Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 51, 164), закони України «Про авторське право та суміжні права», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про телебачення та радіомовлення», «Про видавничу справу», «Про професійних творчих працівників і творчі спілки», «Про кінематографію», «Про архітектурну діяльність».

Міжнародна охорона авторських прав запроваджена з метою гарантування охорони інтересів своїх громадян поза межами країни. До таких міжнародних джерел відносять Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів, Всесвітню конвенцію про авторське право, Договір ВОІВ про авторське право (ДАП), стандарти Угоди про торгівельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди ТРІПС) щодо наявності, обсягу та використання авторських прав.

Як зазначалося вище, до інтелектуальної власності за традицією відносять промислову власність, яка забезпечує охорону за допомогою патентів об'єктів права промислової власності, та авторське право, яке «...надає авторам та іншим творцям творів (наука, література, мистецтво) певні права дозволяти або забороняти протягом обмеженого періоду використовувати їхні твори в той чи інший спосіб» [3, с. 18].

Відповідно до статті 420 ЦК України об'єктами права інтелектуальної власності прийнято вважати: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компоновання (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування; торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні позначення; комерційні таємниці. Творами науки вважаються твори, основний зміст яких – це вироблення та систематизація об'єктивних знань про дійсність, яка нас оточує [7, с. 26].

Діяльність викладача, науковця тісно пов'язана з таким об'єктом авторського права як твір. Твір вважається об'єктом авторського права, але термін «твір» у національному

законодавстві не розкрито. У цивільному праві є безліч визначень цього терміна, тому з огляду на них твором як об'єктом авторського права прийнято вважати сукупність ідей, думок і образів, які в результаті творчої діяльності людини отримали вираження в об'єктивній (матеріальній) формі. Тільки оригінальні твори визначаються об'єктами авторського права, бо вони відображають бачення конкретної особи, а тому два однакові твори двома авторами не можуть бути створені. Об'єктом авторського права є не тільки твір повністю, а і його частина, яка може бути використана як самостійна (навіть назва твору). Таким чином, необхідно відрізнити нематеріальну сутність твору від його форми, у якій він виражений. Авторське право захищає зовнішню форму вираження об'єкта, його матеріальне втілення, а, отже, не може захистити абстрактні ідеї, стилі, концепції, техніки, що використовуються у творі. Наприклад, кожен навчальний посібник, підручник, наукова стаття мають зміст та форму. Зазначається, що елементи змісту можна використовувати вільно, а елементи форми твору – ні. Принципи, концепції, ідеї є елементами змісту, а тому не підлягають охороні. Наукова етика зобов'язує авторів, які використали в новому творі принципи та інші досягнення людства, посилатися на авторів оригінальних творів.

Правова охорона надається об'єктивній формі, незалежно від того, яким способом твір відтворено. Законодавством охороняється як зовнішня форма (мова твору), так і внутрішня (система образів). Мова написання, стиль, певні деталі – усе це елементи об'єктивної форми. Авторське право виникає з моменту створення твору, тому охороні підлягають як опубліковані твори, так і не опубліковані.

Твір визнається об'єктом авторського права, якщо має творчий, оригінальний характер і об'єктивну форму вираження. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення, а створення твору – це надання йому потрібної об'єктивної форми, бо, наприклад, ідеї, які існують тільки у свідомості автора, навіть якщо вони описані, виражені чи проілюстровані, твором не вважаються, а, отже, законом не охороняються і можуть вільно використовуватися будь-ким. Захист ідей унеможливив би їх розповсюдження, що завадило б вільному розвитку творчої думки. Фактично до однієї й тієї ж думки повертаються безліч разів, що дає можливість створити нові твори. Можливість відштовхнутися від уже існуючого дозволяє прогресувати, робити свій внесок. Оскільки авторські права – це суб'єктивні виключні права, то автори літературних, наукових та мистецьких творів можуть отримати соціальні вигоди від результатів інтелектуальної творчої діяльності. Отримати прибутки від продуктів творчої діяльності власники об'єктів інтелектуальної власності можуть тільки за умови спеціальної правової охорони з боку держави. Якщо такої охорони немає, то кожен член суспільства, маючи матеріальні можливості, може використати їх для одержання прибутку.

У сучасних умовах господарювання такі факти доволі поширені, більше того – перетворилися на глобальну проблему. Закон України «Про авторське право і суміжні права» подає визначення понять «піратство» та «контрафактні примірники творів», визначає перелік дій, які можуть кваліфікуватися як піратство. Використання контрафактної продукції унеможливорює чесну конкуренцію та викликає негативні соціально-економічні наслідки, такі як втрата прибутку, робочих місць, доходів за рахунок податків. За рік у світі продається контрафактної продукції на 670 мільярдів доларів. Глобальні збитки, за недавніми дослідженнями, від цього явища сягнуть 1,7 трильйона доларів до кінця 2015 року, а виробництво та продаж такої продукції загрожують втратою близько 2,5 мільйона робочих місць.

Для запобігання такій ситуації передбачено виключне право. Виключне право – це тільки майнове право. Майнові права пов'язані з можливостями автора щодо використання твору й визначаються як права автора самостійно здійснювати різноманітні дії, пов'язані з результатом його творчої діяльності. Майнові права, на відміну від немайнових (належать тільки автору), можуть легко відчужуватися за винагороду іншим особам та мають строковий характер. Використання твору здійснюється тільки за згодою автора, хоча Цивільний кодекс (ст. 444) правомірним визнає цитування, відтворення в судовому та адміністративному провадженні, інші випадки, передбачені законом. Інакше автор має право на плату за використання твору.

Важко уявити навчальну літературу чи наукову публікацію без схем, таблиць, ілюстративного матеріалу. Часто його запозичують із творів інших авторів, які охороняються авторським правом. Такі твори можна використовувати тільки з дозволу автора. Як правило, більшість обмежується посиланням на автора та джерело запозичення.

Відповідно до Закону України (ст. 52, ч. 2) «Про авторське право і суміжні права» такі дії визначаються як порушення авторських прав і можуть мати фінансові наслідки. Наприклад, якщо мінімальна заробітна платня становить 630 грн., то сума компенсації коливається у межах від 6300 грн до 31 млн 500 тисяч грн, оскільки за порушення авторських прав передбачена компенсація в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат [5].

Для вільного обміну інформацією, доступу до культурних цінностей закон передбачає обмеження прав авторів творів через можливість вільного використання творів у період дії правової охорони; кінцевий термін охорони творів у часі; перехід твору в суспільне надбання. Необхідно зазначити, що перелік вільного використання творів є вичерпним.

Цитування – традиційний спосіб обмеження авторського права. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права», цитата – це «порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується з обов'язковим посиланням на його автора і джерела цитування іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора і автентичного формулювання» [2].

Цитата може бути використана для навчальної та дослідницької мети й не виходити за межі обґрунтування висунутої думки. Розміри цитованих уривків за загальною згодою повинні бути короткими. Хоча закон і передбачає вільне використання творів у навчальних виданнях, проте воно повинно здійснюватися з урахуванням добрих звичаїв. Звичай – це правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є традиційним у певній сфері цивільних відносин.

Наприклад, для перекладу цитат необхідно мати дозвіл автора. За умови, що його немає, цитата наводиться тільки мовою оригіналу та з обов'язковим посиланням на автора та джерело.

На увагу заслуговує й такий випадок вільного та безоплатного використання як використання з гуманітарною метою. За умови, що твори вже були опубліковані з дозволу автора та їх відтворення не має комерційної мети, дозволяється відтворення шрифтом для сліпих або будь-яким іншим методом творів для сліпих. Обов'язковою умовою є зазначення імені автора та джерела запозичення.

Більшість авторів (викладачі також) творів працюють за трудовим договором чи контрактом, і у зв'язку з цим між ними та роботодавцями виникають трудові відносини, а твори, які з'являються під час виконання службових обов'язків, називаються службовими. Закон України «Про авторське право і суміжні права» охороняє особисті немайнові та майнові авторів та їх правонаступників, які виникають у зв'язку зі створенням та використанням творів науки, літератури та мистецтва. Відповідно до статті 1 Закону, твір визнається службовим лише за умови, що його створення передбачене трудовим договором або в результаті виконання службового завдання. Необхідно наголосити, що службові завдання не повинні перевищувати норми праці, що встановлюються законодавством. Якщо твір створено поза умовами трудового контракту, службового завдання, його не вважатимуть службовим, тому всі права, як майнові, так і немайнові, належать виключно автору, а не роботодавцю. Факт укладання трудового договору чи призначення службового завдання є купівлею в автора твору пов'язаних із ним виключних майнових прав. Право авторства залишається за автором. Згідно з чинним законодавством, за створення та використання такого продукту автор має право на отримання винагороди у розмірі, який встановлюється трудовим договором. Таким чином, автор, крім заробітної платні, має право на авторську винагороду, виплачувати яку повинна та особа, яка використовує службовий твір.

Висновки. 1. Здобуття незалежності та входження до світового простору вимагало значних змін у сфері захисту результатів інтелектуальної діяльності, бо Україна одержала тільки елементи державної охорони від колишнього СРСР. Становлення системи правової охорони інтелектуальної власності проходило в три етапи, які заклали законодавчі основи та створили базові організаційні структури щодо міжнародного та національного захисту в зазначеній сфері.

2. Термін «твір» у національному законодавстві не розкрито. У цивільному праві є безліч визначень цього терміна, тому з огляду на них твором як об'єктом авторського права прийнято вважати сукупність ідей, думок і образів, які в результаті творчої діяльності людини отримали вираження в об'єктивній (матеріальній) формі. Таким визначенням послуговуємося у сфері права інтелектуальної власності.

3. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» службовим є твір, виконаний у рамках трудового договору чи контракту, а в іншому випадку виключні права належать тільки автору й подальше використання такого продукту вимагає інших умов, передбачених чинним законодавством.

Отже, інтелектуальна власність може стати для викладача як інструментом у викладацькій діяльності, так і зброєю проти нього. Дотримуючись норм права, будемо захищеними від неприємностей.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України: Офіційне видання. – К. : Атіка, 2003. – 140 с.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» // Вісник Верховної Ради України. – 1994. – № 13.
3. **Дроб'язко В. С.** Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
4. **Жаров В. О.** Право інтелектуальної власності в системі права України : навч. посіб. / В. О. Жаров. – К. : Ін-т інтелект. власн. і права, 2006. – 108 с.
5. **Коноваленко В.** Дотримання авторських прав у навчальній літературі і наукових публікаціях. – Режим доступу: <http://kspu.edu>.
6. **Лєвічева О. Д.** Набуття прав інтелектуальної власності : навч. посіб./ О. Д. Лєвічева, А. В. Тофіло. – К. : Держ. ін.-т інтел. власн., 2010. – 322 с.
7. Право інтелектуальної власності : Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / За заг. ред. М. В. Паладія, Н. В. Мироненка, В. О. Жарова. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – 432 с.
8. **Силонов І.** Авторські і суміжні права в шоу-бізнесі // Інтелектуальна власність. – 1998. – № 3.
9. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. Розробників проекту Цивільного кодексу України. – К. : Істина. – 928 с.

SUMMARY

Statement of the problem. Using the results of creative activity in recent decades becomes widespread. The latest technical tools allow unimpeded use of intellectual property, which leads to an increase in human rights violations owners. The low level of compliance of legislation in this area is a series of contradictions, so the culture of cooperation in the field of intellectual property today is very important.

The aim of the paper is demonstrate knowledge of the legal framework allows skillfully use the results of creative intellectual activity as a tool in the teaching field.

Conclusions. 1. Gaining independence and integration into the world of space required significant changes in the protection of intellectual activity, because Ukraine has received only elements of the state of the former Soviet Union. Formation of legal protection of intellectual property rights held in three stages, which laid the legal basis for creating basic organizational structure to international and national protection in this area.

2. The term "product" in national legislation not disclosed. In civil law, there are many definitions of the term, because due to their work as the subject of copyright, considered to be a set of ideas, thoughts and images that are a result of human creativity were expressed in objective (material) form. This definition *posluhovuyemosya* in the field of intellectual property.

3. Pursuant to Article 1 of the Law of Ukraine "On Copyright and suzhni rights" office work is made under the employment agreement or contract and otherwise exclusive rights belong only to the author and the continued use of the product requires different conditions are required by law.

Consequently, intellectual property can be a tool for the teacher in teaching activities and arms against him. Following the rule of law, protection from trouble.

REFERENCES

1. Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy: Ofitsiynе vydannya. – K.: Atika, 2003. – 140 s.
2. Zakon Ukrainy «Pro avtors'ke pravo i sumizhni prava» // Visnyk Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 1994. - № 13.
3. **Drob'yazko V. S.** Pravo intelektual'noyi vlasnosti: navch. posib. / V. S. Drob'yazko, R. V. Drob'yazko. – K. : Yurinkom Inter, 2004. – 512 s.
4. **Zharov V.O.** Pravo intelektual'noyi vlasnosti v systemi prava Ukrainy Navchal'nyy posibnyk. / V. O. Zharov. – K. : In-t intelekt.vlasn. i prava, 2006. – 108 s.
5. **Konovalenko Volodymyr.** Dotrymannya avtors'kykh prav u navchal'nyy literaturi i naukovykh publikatsiyakh. – Rezhym dostupu: <http://kspu.edu>.
6. **Lyeviceha O. D., Tofilo A. V.** Nabuttya prav intelektual'noyi vlasnosti: navch. posib./ O. D. Lyeviceha, A. V. Tofilo. – K.: Derzh. in.-t intel vlasn., 2010. – 322 s.
7. Pravo intelektual'noyi vlasnosti: Naukovo-praktychnyy komentar do Tsyvil'noho kodeksu Ukrainy / Za zah. red.. M. V. Paladiya, N. V. Myronenka, V. O. Zharova. – K. : Parlament-s'ke vyd-vo, 2006. – 432 s.
8. **Sylonov I.** Avtors'ki i sumizhni prava v shou biznesi // Intelektual'na vlasnist'. – 1998. - № 3.
9. Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyy komentar / Za red. Rozrobnykiv proektu Tsyvil'noho kodeksu Ukrainy. – K. : Istyna. – 928 s.

УДК 808.51

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК СКЛАДОВА ОСОБИСТІСНОЇ УСПІШНОСТІ

Л. Г. Богуславська, к. філол. н., доц.

Ключові слова: ораторське мистецтво, публічний виступ, взаємодія з аудиторією, особистісна успішність, принципи пізнавальної діяльності, мисленнево-мовленнева діяльність.

Постановка проблеми. Ораторське мистецтво – один із найдавніших видів людської діяльності. Сила слова, яке переконує, впливає і надихає, завжди була безпосередньо пов'язана з особистісною успішністю будь-яких публічних діячів. На сьогодні майстерність красномовства і вміння встановлювати та підтримувати живу взаємодію зі слухачами розглядається як необхідний компонент для професійної діяльності у найрізноманітніших сферах самореалізації.

Мета статті – проаналізувати найважливіші аспекти ораторського мистецтва і встановити взаємозв'язок красномовства й особистісної успішності.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання:** дослідити особливості формування практичних і теоретичних підвалин ораторської майстерності; проаналізувати історичну, національну та особистісну складові мистецтва слова; розглянути ряд законів, що визначають мисленнево-мовленневу діяльність; визначити специфічні властивості взаємодії оратора та аудиторії, зазначивши психологічні перешкоди та шляхи їх успішного подолання.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво красномовства виникло одночасно з появою перших людських спільнот. Слово як потужний засіб впливу на інших людей, як спосіб вираження найрізноманітніших процесів складного внутрішнього життя особистості і як спосіб живого спілкування завжди було в центрі культурних, політичних і громадських процесів суспільного буття. Історичні джерела донесли до нас відомості про високий розвиток ораторської майстерності в країнах Стародавнього Сходу та Азії — Єгипті, Сирії, Вавилоні, Індії, Китаї. Однак найбільшого розквіту красномовство досягло у V – VIII ст. н. е. у Стародавній Греції, а потім — у Стародавньому Римі.

Ораторське обдарування найвизначніших майстрів публічного виступу в усі часи було нерозривно пов'язане з яскраво вираженими особистісними характеристиками. Так, наприклад, непересічними актами громадянської мужності у свій час стали промови Демосфена, який змінив принципи самої афінської демократії, виступивши проти македонського царя Філіппа. Життя Демосфена зливається з історією Афін, він став одним із найголовніших політичних діячів, чие ім'я і сьогодні пов'язується з виникненням ораторського мистецтва як методу переконання мас. «Цінність становить не сам по собі виступ оратора і не звучність його голосу,